

Sveriges universitets-
och högskoleförbund
Tryckerigatan 8
111 28 Stockholm

2025-03-07
Dnr SU-850-0057-24
YTTRANDE

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning (SOU 2024:81)

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) har fått möjligheten att svara på remiss av betänkandet Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning (SOU 2024:81), ert diarienummer U2024/02723.

Inledning

Utredningen har haft i uppdrag att föreslå åtgärder för att utveckla lärar- och förskollärarytbildningarna i syfte att höja utbildningarnas kvalitet och yrkenas status och attraktivitet. SUHF tackar för det öppna arbetssättet och den goda möjligheten till dialog med utredningen.

Detta remissvar är strukturerat utifrån de olika kapitlen i betänkandet.

Bättre förberedda och mer motiverade studenter (11)

- SUHF tillstyrker att betyg C ska krävas i kursen Svenska 3 eller Svenska som andraspråk 3 för tillträde till utbildning som leder till grundläraresexamen med inriktning mot förskoleklass och grundskolans årskurs 1-3, grundläraresexamen med inriktning mot grundskolans årskurs 4-6 samt ämnesläraresexamen.
- SUHF tillstyrker att betyg D i kursen Svenska 3 eller Svenska som andraspråk 3 ska krävas för utbildning som leder till förskolläraexamen.

Förslag om högre betygskrav i Svenska 3

Svenska 3 ingår i den grundläggande behörigheten för högskolestudier. Studenter som lämnar gymnasieskolan med betyget E i svenska, vilket är ett godkänt betyg, borde således ha de nödvändiga språkkunskaperna för att genomföra högre studier. Enligt betänkandet rapporterar dock många lärosäten att vissa lärar- och förskollärestudenter, trots att de erhållit betyget E i svenska, inte uppvisar de kunskaper som krävs för att fullt ut kunna tillgodogöra sig utbildningen. Utredningen pekar i kapitel 6

ut som en grundläggande problematik att betygen från gymnasiet och andra skolformer inte alltid speglar de verkliga kunskaperna i ämnet, som en följd av brister i dagens betygssystem. Att komma tillrätta med detta genom att höja förkunskapskraven på nästa nivå menar dock SUHF i grunden är en missriktad åtgärd som åtgärdar symptomen snarare än omhändertar orsaken till problemen. Utredningen uppmärksammar också utredningen Likvärdiga betyg och meritvärden (Dir. 2023:95) som syftar till att lägga förslag som undanröjer denna problematik. Åtgärder som planeras utifrån utredningarna Likvärdiga betyg och meritvärden samt Ämneskunskaper och lärarskicklighet bör samordnas.

Utredningen uttrycker en förväntan att stärkta förkunskapskrav kommer att öka intresset för lärarutbildningar. Här menar SUHF att det inte finns något självklart samband mellan förkunskapskraven för en utbildning och dess attraktivitet. Däremot instämmer SUHF i betänkandets resonemang att det är angeläget att lyfta fram läraryrkets attraktivitet för att attrahera fler studenter till lärarutbildningarna.

Trots ovan överväganden instämmer SUHF i att det idag finns reella problem med studenters förkunskaper, vilket kan vara en bidragande orsak till relativt stora avhopp på lärar- och förskolläraryrkesutbildningarna. SUHF instämmer därför i utredningens bedömning att det i nuläget behövs åtgärder för att säkerställa att studenter som påbörjar en lärarutbildning har rätt förkunskaper, för att minska antalet studenter som har svårt att tillgodogöra sig studierna på grund av bristande språkkunskaper. Under dessa omständigheter anser SUHF att det är rimligt att pröva skärpta förkunskapskrav i svenska.

Utredningen föreslår betyget D i Svenska 3 som förkunskapskrav för förskolläraryrkesutbildning och betyget C som förkunskapskrav till grundlärarutbildning med inriktning mot F-3 och 4-6 samt ämneslärarutbildning. SUHF vill framföra att det framstår som motsägelsefullt att å ena sidan betona vikten av språklig kompetens i svenska för yrkesutövandet och försöka lösa problem genom ökade förkunskapskrav, och å andra sidan göra skillnad mellan olika lärarutbildningar.

När det gäller förskolläraryrkesutbildningen vill SUHF betona att det principiellt är ännu viktigare för förskollärare att ha god kompetens i svenska än för grund- och ämneslärare, eftersom det är i förskolan man lägger grunderna för barns språkliga utveckling. Samtidigt instämmer SUHF i att minskningen av studentunderlaget skulle bli alltför stor om man införde ett högre betyg än D som förkunskapskrav, och ur det perspektivet är betyget D rimligt.

En generell observation är att om utredningens förslag implementeras, kommer lärarutbildningarna att bli de första utbildningar som kräver högre betyg än E i en specifik kurs för att uppnå behörighet. De potentiella långsiktiga konsekvenserna av detta för antagning till andra utbildningar är svåra att förutse. Det framstår inte som alltför långsökt att även andra utbildningar, där det finns krav på goda kunskaper i ett visst ämne, skulle kunna hävda liknande argument och kräva inte bara godkända betyg (E) utan även högre betyg i ämnet för antagning. Detta vore en mycket olycklig utveckling för det svenska betygssystemet och de nationella behörighetskraven, som utgör grunden för antagning till högre utbildning.

Skärpta krav ska inte gälla alla lärarutbildningar

Utredningen föreslår inga skärpta förkunskapskrav för grundlärarutbildningen med inriktning mot fritidshem. SUHF ser en risk att förslaget att exkludera denna utbildning från skärpta krav skapar en rangordning, där arbetet i fritidshem bedöms som mindre kvalificerat.

Utredningen rekommenderar inte heller skärpta förkunskapskrav för KPU, med motiveringen att de studerande redan har erfarenhet av studier. SUHF vill lyfta att det skapar en obalans att införa högre förkunskapskrav för de reguljära utbildningarna men inte för de alternativa vägarna. Att hantera utbildningarna olika kan ha oönskade konsekvenser. Det är till exempel möjligt att bli antagen till KPU baserat på tidigare studier som bedrivits på ett annat språk än svenska. Det innebär att det är möjligt att bli antagen till KPU om man har ett E i Svenska 3 och utan att ha visat att man kan tillgodogöra sig högskolestudier på svenska.

Alternativa vägar till en lärarexamen (12)

- *SUHF avvisar förslaget att försöksverksamheten med KPU 60 och KPU 75 förlängs.*
- *SUHF tillstyrker att satsningen på kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) som vänder sig till personer med forskarexamen inte förlängs.*
- *SUHF tillstyrker att Vidareutbildning av lärare och förskollärare som saknar behörighet (VAL) permanentas.*
- *SUHF tillstyrker att satsningen på arbetsintegrerad lärarutbildning (AIL) förlängs till och med 2032.*

KPU 60 och KPU 75

SUHF instämmer i utredningens bedömning att alternativa vägar till lärarexamen kommer att bli ännu viktigare för att säkerställa lärarförsörjningen om studentunderlaget för de reguljära programmen minskar på grund av skärpta förkunskapskrav. SUHF vill dock framhålla att KPU 60 och KPU 75 behöver utvärderas innan man kan ta ställning till en eventuell förlängning av försöksverksamheten. UKÄ har redan fått ett utvärderingsuppdrag, och man bör åtminstone invänta resultaten från den första delredovisningen som förväntas under 2025.

KPU för personer med forskarexamen

SUHF instämmer i utredningens förslag att inte förlänga satsningen på KPU forsk eftersom det inte finns ett tillräckligt stort studentunderlag för en förlängning.

VAL

SUHF instämmer i utredningens förslag att VAL ska permanentas. SUHF anser att VAL fyller en viktig funktion genom att ge obehöriga förskollärare och lärare möjlighet att kombinera studier med arbete och slutligen avlägga en examen. Möjligheten är särskilt viktig eftersom den omfattar samtliga lärarexamina. SUHF vill framhålla att viktiga förutsättningar för att VAL ska vara framgångsrik är säkerställd finansiering och att lärosätena samarbetar kring utbudet.

AIL

SUHF ställer sig positivt till en förlängning av satsningen på AIL. För att kunna öka volymen inom AIL är det nödvändigt att huvudmännen erbjuder fler utbildningsanställningar.

Ökat behov av samverkan (13)

- *SUHF tillstyrker att lärosätena ska få ett uppdrag att gemensamt planera utbudet och dimensioneringen av lärarutbildningarna.*
- *SUHF tillstyrker att medel ska avsättas för att stödja ämneslärarutbildningen i små ämnen.*
- *SUHF tillstyrker att medel ska avsättas för att stödja lärosäten att utveckla olika utbildningssamarbeten.*

Uppdrag för samverkan och dimensionering

SUHF betonar att varje enskilt lärosäte som myndighet ansvarar för sitt eget utbildningsutbud. Samtidigt instämmer SUHF i utredningens bedömning att en minskning av studentunderlaget genom skärpta förkunskapskrav kan leda till stora utmaningar att få ett kritiskt antal studenter till samtliga utbildningar som erbjuds idag. SUHF bedömer att det kommer att krävas samordning för att säkerställa lärarförsörjningen i hela landet och avser att arbeta med frågor om samarbete, bland annat kring dimensionering, inom sektorn.

Betänkandet nämner SUHF som en möjlig aktör som kan arbeta för samarbets- och samordningsfrågor på nationell nivå. SUHF bejakar ett sådant uppdrag och har redan börjat kartlägga och förbereda ett sådant arbete.

Små ämnen

SUHF instämmer i utredningens förslag att lärosätena bör få i uppdrag att utveckla samarbeten kring ämnen med få sökanden snarare än att regeringen ska ge vissa lärosäten ett nationellt ansvar. Vidare välkomnar SUHF betänkandets förslag att förstärka små ämnen och ser fram emot en dialog om kriterier för fördelningen liksom om hur små ämnen kan definieras.

Särskilda medel för utbildningssamarbeten

SUHF instämmer i att det krävs tid och resurser för att utveckla samverkan och samarbeten och välkomnar därför förslaget att avsätta medel för detta. SUHF vill dock påpeka att särskilda resurser också behövs för själva dimensioneringsuppdraget och för att upprätthålla samarbeten efter utvecklingskedet.

När det gäller medel för utvecklingssamarbeten och -samverkan, är det otydligt hur dessa medel ska fördelas efter ansökan. Detta behöver klargöras.

Betänkandet föreslår att lärosätena även ska kunna ansöka om medel för samverkan mellan lärosäten och lärcentrum. SUHF vill betona vikten av att medel som ska främja samverkan mellan ett lärosäte och andra typer av organisationer som kommuner eller lärcentrum utbetalas till ansvarigt lärosäte. Det är lärosätena som är ansvariga för kvalitetsfrågor i utbildningssamverkan med lärcentrum. SUHF anser att sådan samverkan kan vara ett komplement till lärosätenas traditionella campus- och distansutbildningar som gynnar breddad rekrytering.

Utveckla innehållet i lärarutbildningarna (14), Ökat fokus på kognitionsvetenskap (15), Ökat fokus på undervisning om läs- och skrivinlärning (16), Uppdaterade examensmål (17)

- *SUHF instämmer i att vissa förslag om innehåll i lärarutbildningarna kan bidra till att höja utbildningarnas kvalitet. Samtidigt vill SUHF framhålla att det föreslagna sättet för implementering riskerar att befästa den detaljstyrning som förbundet sedan länge har framhållit som problematisk.*
- *SUHF ser positivt på förslaget att reducera antalet examensmål men anser att de föreslagna förändringarna inte är tillräckliga för att de ska kunna minska den detaljstyrning som lärarutbildningarna präglas av.*

SUHF vill framhålla att vissa av utredningens förslag och bedömningar kan stärka kvaliteten i lärarutbildningen, såsom ett ökat utrymme för kognitionsvetenskap och läs- och skrivinlärning.

SUHF har dock under lång tid framhållit att detaljstyrningen av lärarutbildningarna är ett grundläggande problem. Lärarutbildningarna är mer detaljstyrda än andra högskoleutbildningar, vilket utgör ett hinder för lärosätenas strategiska arbete. SUHF instämmer i att utbildning måste vara evidensbaserad men anser att det är lärosätena som är bäst lämpade att ansvara för lärarutbildningarnas vetenskapliga grund.

Lärosätena har den nödvändiga forskningsöverbyggnaden och kompetensen att anpassa utbildningarna i takt med nya forskningsresultat. Om lärosätena får större frihet att utforma lärarutbildningarna får de bättre förutsättningar för sitt uppdrag att säkerställa att utbildningarna förblir relevanta och uppdaterade, samtidigt som de vilar på vetenskaplig grund.

Mot denna bakgrund anser SUHF att lärarutbildningarnas innehåll inte bör styras genom detaljerade examensmål. I betänkandet föreslås examensmål som medför en ytterligare nivå av detaljeringsgrad. Ett exempel är förslaget till examensmål för grundläroarexamen med inriktning mot F-3, där det anges att studenten ska "visa kunskap om olika metoder för läs- och skrivinlärning med fördjupad kunskap om strukturerad ljudningsmetod..." (s. 375). SUHF menar att specifika metoder inte bör skrivas in i examensmålen då detta kan försvåra möjligheten att anpassa utbildningarna till nya forskningsresultat.

SUHF ser positivt på utredningens förslag att reducera examensmålen, vilket är ett resultat av utredarnas dialog med lärosätena. Samtidigt är det oklart hur de nya uppsättningarna av examensmål exakt kommer att lyda. Eftersom utredningen också föreslår nya detaljerade examensmål och sammanslagningar av examensmål, ser SUHF en risk att den föreslagna reduceringen av antalet examensmål inte kommer att minska detaljstyrningen.

Betänkandet föreslår att de olika examensmålen som relaterar till värdegrund ska utgå och i stället ska mål om skolans och förskolans värdegrund införas. Givet att de andra examensmålen även i fortsättningen kommer att vara mycket detaljerade, ifrågasätter SUHF att målen för värdegrund ska tas bort. I ett världsläge där demokratins ställning är hotad, är det särskilt angeläget att barn och elever får en utbildning som främjar demokratiska värderingar och respekt för mänskliga rättigheter.

Vidare ser SUHF kritiskt på att vetenskapsteori och forskningsmetodik ska minskas väsentligt inom utbildningsvetenskaplig kärna (UVK), vilket visar på en inledd avakademisering av läraryrket.

Kvalitetsförstärkningar för lärarutbildningarna (18)

- *Om förkunskapskraven höjs enligt förslaget är en korrigerig för minskade volymer en förutsättning för att lärosätena ska kunna upprätthålla kvaliteten i utbildningarna. SUHF ställer sig positivt till en kvalitetsförstärkning men ser utmaningar med utredningens förslag.*

Utredningens beräkningar visar att studentunderlaget kommer att minska betydligt på grund av de skärpta förkunskapskraven. SUHF vill lyfta olika risker med detta. En risk är att lärosätena behöver genomföra åtgärder som äventyrar kvaliteten i utbildningar som får sämre ekonomiska förutsättningar på grund av färre studenter. En annan risk är att lärosäten kan välja att lägga ned utbildningar på grund av för få studenter. För att lärosätena ska kunna upprätthålla kvaliteten i lärarutbildningen krävs därför en resursförstärkning.

SUHF välkomnar därför en kvalitetsförstärkning men vill samtidigt lyfta vissa synpunkter på utredningens förslag:

Förstärkningen för NTF och HSTJ är inte tillräcklig för att kompensera minskningen av intäkterna som lärosätena förväntar sig när studentunderlaget minskar som beräknat.

Ersättningsbeloppen för utbildningsområde Undervisning ska enligt utredningen harmoniseras med ersättningsbeloppen för HSTJ från läsåret 2027/2028. Det innebär en väsentlig minskning per HPR för utbildningsområde Undervisning från 2027/2028 och framåt. SUHF tillstyrker inte en sådan minskning.

Förslagen gynnar inte samtliga lärarutbildningar. Yrkeslärarutbildningen omfattas inte av förslagen, förutom förslaget att öka ersättningsbeloppen för utbildningsområdet Undervisning. Gällande KPU leder utredningens olika förslag till motsatta effekter. Behovet av KPU-alternativen stärks om utredningens förslag om ökade förkunskapskrav införs. Samtidigt omfattas ämnesstudier inför en KPU inte av kvalitetsförstärkningen, vilket är motsägelsefullt med tanke på behovet av fler alternativa vägar.

Utöver ovan angivna synpunkter hänvisar vi till vad våra medlemslärosäten anför i sina yttranden.

Enligt uppdrag

Marita Hilliges
generalsekreterare